

The Gorleston Psaltar

I ett av våra sök efter dräkter med prickar och linjer går vi igenom The Gorleston Psaltar, 1310-1324, Add MS 49622

Det är ett manuskript med en fantastiskt tydlig handstil, som är lätt att läsa. Som alltid finns det en mängd förkortningar, men har man den latinska Versio Vulgata vid sidan på skärmen går det riktigt bra. Och om man blir osäker på betydelsen kan man alltid kolla i Psaltaren på svenska. Sådana här kända texter är en fröjd att läsa, till skillnad från andra, sekulära manuskript.

På tal om handstil, så är de senare tilläggen, fol 226v ff, gjorda av en helt annan och senare hand, som skriver snabbt, men inte lika omsorgsfullt. Och skillnaden i stil ser man främst på bokstäverna a och d.

När jag bläddrat mig igenom alla sidor ville jag läsa psaltarpsalmen ”Herren är min herde”, men till min förvåning finns den inte med i manuskriptet! Fol 31v hugger av ”skärtorsdagspsalmen” mitt i vers 28 och slutar med ”Dominum universi fines terrae”. Fol 32r börjar ”Domini est terra”. Man har helt enkelt hoppat över ”herdepsalmen”!

Men det är illuminationerna som egentligen står i fokus, även om så mycket annat i manuskriptet är intressant att fördjupa sig i. Alla dessa vinjetter, anfangar med personer, figurer i marginalen – vilka har dräkter med prickar och linjer?

Den första bilden finns i nedre marginalen på fol 11v och är en ovanligt stor illumination. Det visar en man med gloria, alltså ett helgon, på ett kors format som ett X. Alltså är det aposteln S Andreas. Två knäböjande munkar visar honom sin vördnad.

Det finns en hel mängd bilder på apostlar i manuskriptet, men alla de övriga finns inskrivna i det slags anfang om två rader som inleder en ny psaltarpsalm. De allra flesta apostlarna är försedda med ett språkband med namnet, så de lättare ska kunna identifieras. Men jag visar bilden på en som också har ett språkband, men där står det ”In principio erat”, som är första orden i Johannes evangelium. Alltså är det aposteln/evangelisten S Johannes. Dessutom finns där en örn, som är hans symbol, som understryker identiteten.

Men åter till S Andreas. Hans dräkt är tvärmönstrad med tre bårder, som var och en består av: våglinje, två raka linjer och en pricklinje. Mitt på varje ärm en bård med dubbel rak linje och pricklinje. Ärmen avslutas med prickad kant. Hans dräkt har mycket mer av sådan här dekor än de flesta andra personer i manuskriptet. När man bläddrar igenom det märker man att de personer som har enklare dekor på dräkterna är anonyma gestalter, och det fåtal som har mer utvecklad dekor är identifierade och betydelsefulla.

S Andreas avbildas här först av alla i raden av apostlar, där de övriga byggs in en anfang. Han får breda ut sig utan anfangens begränsande ram. Detta i ett manuskript med engelsk provinens. Det bör vara gjort med avsikt. Enligt Joh 1:40 är Andreas den förste lärjungen till Jesus och han hade när Gorleston Psaltar utfördes i århundraden varit särskilt vördad på de brittiska öarna. Den här bilden är betydelsefull, både vad gäller placering och utformning.

Till skillnad från bilden av S Andreas är övriga illuminationer i marginalen utförda som allmän dekoration. Det är i bilderna i alla anfangar som man måste söka meningen och avsikten. Det gäller bara att komma på vilken!

Nu ska vi se på några dekorativa element i manuskriptet. Det är marginalfigurer av olika slag. Alla dessa har prickar och ränder. Fol 14v, 64v och 56r.

Det förekommer bilder av mässor i marginalen (fol 13r) och som anfang (fol 94v) där mässtjänaren (?) och församlingen (?) har dräkter med prickar och linjer.

Psaltaren har 150 psalmer och varje psalm inleds med en anfang om två rader, med något slag av illumination. Varje vers inleds med en enkel anfang om en rad. Psaltaren är indelad i avdelningar som var och en inleds med en anfang om sex rader. Som exempel på en sex raders anfang tar vi fol 86r. Där avbildas hur profeten Jona kastas i havet och sedan räddas. Det här är inledningen till psaltaren 68 "Salvum me fac Deus" (i den nutida svenska psaltaren: Rädda mig, Gud! Vattnet når mig till halsen). Det måste varit avsiktligt som den här psalmen fått den här illustrationen.

I en två raders anfang D till psalm 97 "Dominus regnavit", fol 125r, ser vi en välsignande Kristus tronande på regnbågen och med jordgloben i sin hand. Eftersom det här är sista raderna på sidan kan nedre marginalens dekor inorporeras i anfangen. Här i form av en riddare som lyfter sina händer i tillbedjan, eller håller och bär upp anfangen. Hur man nu vill tolka riddarens gest. Notera prickranden på riddarens surcot.

Den sista bilden jag tar med ur Gorlestons psalteriet är från fol 205v. Anfangen N inleder "Nunc dimittis" som är Simeons lovsång (Lukas 2:21f), en av de nytestamentliga cantica som också ingår i tidebönen som kyrkans aftonbön. Maria bär fram Jesusbarnet till Simeon. Josef bär en korg med duvor, "som hörde till tackoffret". Notera att alla har dräkter med olika varianter av prickkar och linjer.

Men jag kunde inte låta bli att ta med den här marginalfiguren i fol 103v.

